

tation indicates that the author provides an objective account of the events that played a major role in historical change at the end of the 20th century in Croatia.

Sandra Cvikić

John Tribe (ur.) PHILOSOPHICAL ISSUES IN TOURISM

Channel View Publications, Bristol, 2009.,
272 str.

Usprkos ekspanziji znanja o turizmu, neka su područja i dalje neistraživana, pa sveobuhvatno proučavanje filozofskih pitanja turizma predstavlja "pukotinu" u znanju. Stoga je glavni cilj ove knjige bio početno "mapiranje" i novi pogled u spomenuto područje. U toj namjeri, u okviru pojmova istine, ljepote i vrline, raspravlja se o ključnim filozofskim pitanjima, kao što su: što je turizam? Tko je turist? Što je mudrost? Što znači nešto znati? Što je stvarnost? Zašto se neka odredišta smatraju lijepima? Zašto je turizam poželjan? Što je dobar, a što loš turizam? Koji su poželjni krajevi?

Urednik John Tribe, profesor turizma na Sveučilištu Surrey u Ujedinjenom Kraljevstvu, i autori tekstova, njih dvadeset, željeli su premostiti jaz koji postoji u shvaćanju nekih filozofskih pitanja koja omogućuju suvremeno razumijevanje turizma. Knjiga je podijeljena na tri cjeline, svaka ima pet poglavlja koja se bave promišljanjem: 1. Istine: stvarnosti, znanja i vještine, 2. Ljepote: blagostanja, estetike i umjetnosti i 3. Vrlina: etike, vrijednosti i dobra života. Koristeći se trima Aristote-

lovim transcendentnim entitetima: istinom (*verum*), ljepotom (*pulchrum*) i vrlinom (*bonum*), urednik ove knjige, John Tribe, i suradnici, pokušavaju – a u tome i uspijevaju – raskriti razumijevanje samostalnoga postojanja socijalnoga svijeta koji čini turizam. Već i sam sadržaj jasno pokazuje da je ova knjiga znakovito unapređenje konceptualnih i metodoloških istraživanja turizma.

Prva cjelina, "Istina", istražuje osnove terminologije, epistemologije, ontologije, vještine i konceptualizacije turizma. Svaki od pet poglavlja zasebna je podcjelina, a zajedno čine zaokruženu cjelinu. Ovaj dio knjige, kroz kritičko promišljanje, analizu turizma, provlači Aristotelovu teoriju o neovisnom postojanju društvenoga svijeta, nečega što postoji odvojeno od konkretnog, o čemu je raspravljao u svojoj "Metafizici". Autori, svaki u svom poglavlju, ispituju proces proizvodnje turističkoga znanja, koristeći se njime potom kako bi proučili što je važno znati. Kako urednik navodi u *Uvodu*, povezivanje s temeljima kritično je u vrijeme kada samo jedno pretraživanje pojma "turizam" na tražilici Google daje čak 127 milijuna rezultata! U Poglavlju 5 naslućuje se otpor i pomalo o-beshrabrujuće prihvaćanje da, koliko god bile interdisciplinarnе intelektualne granice istraživanja turizma, one administrativne, koje oko njih postavlja sveučilišni sustav, imat će svrhu ograničiti ih. Ostaje nam, stoga, neugodna istina da se proučavanje turizma i dalje jednostavno uklapa unutar akademskog istraživanja kao svojevrsna vježba za ocjenu.

U cjelini o "Ljepoti" proučavaju se restorativni, transcendentni i estetski aspekti ljepote u turizmu. Nju zaključuje poglavlje, koje, prema autoru Brianu Wheeleru, predstavlja "osobno, vrijednosno, anegdotalno viđenje temeljeno na iskustvenom" pogledu na umjetnosti i turizam, koje od čitatelja traži uključivanje u visoku razinu analitičkog razmišljanja. Poglavlja ove cjeline mogu se činiti avangardnima u turizmu, no ovakvi filozofski pogledi i razmišljanja podržana su i od Kanta. U

svojoj "Kritici čistog uma" Kant je izazvao kopernikanski obrat u filozofiji, raspravljajući o tome da postoje i načini spoznaje svijeta različiti od izravna promatranja: turisti, kao i svi drugi, rabe to cijelo vrijeme. Kantov način predlaže uzimanje u obzir ne kako naše predodžbe nužno mogu odgovarati predmetima kao takvima, već kako predmeti mogu nužno odgovarati našim predodžbama. Prema prekopernikanskom gledištu, predmeti se uzimaju u obzir sami po sebi, posve odvojeni od bilo kakva spoznajnog odnosa prema našoj predodžbi, stoga je misterij kako uopće mogu biti određeni *a priori*. Kant je teoretizirao da stvari mogu biti shvaćane kao *phenomena* (fenomeni, objekti iskustva), odnosno *noumena* (stvari po sebi određene negativno kao nepoznate izvan našeg iskustva). Fenomen, odnosno pojavnost, jest da je turizam istinski predmet iskustva, što ga je iskusio putnik na mnogo načina. Upravo toliko svi mi možemo/želimo priznati/potvrditi.

Završna cjelina knjige raskriva koncept vrline/kreposti u turizmu, u smislu moralne izvrsnosti, dobrote i etike koje omogućavaju/pružaju ispravno ponašanje i uzimaju u obzir dobar život. Poglavlja, odnosno tekstovi ove cjeline, bave se etikom i turizmom, ispravnim postupanjem/dobrim djelima u turizmu, pretjeranim moraliziranjem u turizmu, mjestom etičkoga turizma i, naposljetku, turizmom kao takvim. Konsekutivna poglavlja nude dva neznatno različita gledišta i prijevode koncepta *eudaimonie*. U jednom poglavlju on se prevodi kao "procvat", a u drugom kao "sreća ili dobar život". *Eudaimonia* je grčka riječ i znači *živjeti dobro, sigurno i (za)štićeno dobrohotnim duhom*. No oba su prijevoda ispravna. U poglavlju 14 njegov

autor Jim Butcher pojam razumijeva kritički, opovrgavajući pristalice etičkoga turizma, ističući da ljudi ne bi trebali moralizirati oko svojih odmora. Butcher nudi suvremeni ekvivalent velikih obrazovnih/školskih putovanja, prikrivenog istraživača (suvremenog poslovnjaka) i prikrivenog/skrivenog tradicionalnog istraživača te podsjeća da bismo svi trebali težiti dobrobitima koje putovanje nudi, bez obzira na razloge samoga putovanja. Posljednje, šesnaesto, poglavlje završava moralnom nadom da će turizam kao takav ponovno biti stvoren i da će mu biti dopušteno da pomogne ponovno (pre)urediti svijet. Premda je budućnost etike u turizmu nedovoljno jasna, treba se nadati da će i ona zauzeti mjesto koje bi trebala imati.

Urednik knjige umješno je povezo posebnost i integritet pojedinih poglavlja u konceptualnu cjelinu, opirući se iskušenju da, kao svojevrsan pogovor, pokuša predstaviti novu univerzalnu teoriju turizma, kakva je dobro "upakirana" u posljednjem poglavlju. Na tome mu ne bi trebalo previše zamjeriti, jer bi na taj način, možda, bila zatvorena rasprava koja će se sada moći nesputano razvijati. Proučavanje turizma multidisciplinarno je i treba se nadati da će ovakva knjiga privući, odnosno zaintrigirati, teologe, filozofe, povjesničare i brojne druge autore/istraživače s ostalih područja da se bave istraživanjem filozofije turizma. Riječ je o jedinstvenoj, inovativnoj, na svojevrsan način revolucionarnoj knjizi, u kojoj, možda, nedostaju neke teme koje bi istraživanju dale dodatnu vrijednost. Primjerice, povijest filozofije obiluje filozofima koji su, svaki na svoj način, doživljavali/tretirali putnike. Tako, primjerice, Platon u svojim "Zakonima" navodi zakonske odredbe za putnike u grčke gradove-države, a sveti Benedikt, pak, jasno tumači brojne zakonske odredbe koje se tiču smještaja putnika u redovničkim odmorštima itd. Mnogo se može naučiti o tome kako su različite filozofije tretirale turiste, putnike, nomade. No bez obzira na spomenuti ko-

mentar, cilj ove knjige – da se počne smanjivati jaz u shvaćanju nekih filozofskih pitanja koja će pomoći razumijevanju suvremenoga turizma – nedvojbeno je postignut. Ova je knjiga pravi filozofski temelj, čvrsta baza za nastavak daljnega proučavanja turizma. Njezin cilj bio je da poveže discipline filozofije i turizma, omogućiti analize i primjenu filozofskih pitanja u turizmu, usredotočivši se na tri ključna područja: znanje, estetiku i vrijednosti. Neobično novo, svježije je bilo vidjeti kako se potencijali turizma odnose prema vrijednostima kao što su istina, ljepota i vrlina. Sva poglavlja vrlo su teoretična, inspirativna i obrađuju važna pitanja o budućoj ulozi turizma u društvenom razvoju. Promjene globalne svijesti, raspravljene u ovoj knjizi, koja se pojavila u pravom trenutku, sugeriraju da uspješan razvoj turizma mora biti revidiran vrijednostima kao što su etika, estetika i znanje kao kritičnim komponentama. Ova filozofska knjiga istodobno je nadahnjujuća, provokativna i informativna.

Damir Demonja